

Ἡ σπουδὴ γιὰ τὴν γλῶσσα...

Ἦταν ἀρκετὰ συγκινημένος, ὅταν ἔφθανε στὸ ὠραῖο κτίριο τῆς παλαιᾶς ἐφημερίδος του· δυὸ μέρες πρὶν εἶχε πάρει τὴν κάρτα τῆς Κυρᾶς, «... Θὰ σὲ δοῦμε!», τοῦ ἴγραφε κι αὐτὸς ἀμέσως τῆς τηλεφώνησε, «νὰ ῥθεις αὔριο στὶς δώδεκα». Γνώριζε πολλὰ γιὰ ὅσα συνέβαιναν στὴν ἐφημερίδα, μετὰ τὴν παραχώρησή της στὸν ἐξ Ἀμερικῆς νεόπλουτο χοντρούλη· ἄκουγε ὅτι ἡ ἴδια περιφερόταν σὰν σκιά τοῦ ἑαυτοῦ της, στὸ γραφεῖο της καὶ στὸ ἀριστοκρατικῆς ἀρχιτεκτονικῆς κτίριο τῆς ἄλλοτε οἰκογενειακῆς ἐπιχειρήσεώς της· τὸ ἔλεγε, λέγανε, σὲ πολλοὺς ὅτι εἶχε ξεπέσει ἀπὸ τὴν ἐκδότῃ τῆς ἐγκύρου ἱστορικῆς πρωινῆς ἐφημερίδος της, ἡ Κυρὰ μὲ τ' ὄνομα, σὲ παρῖα τῶν νέων ἰδιοκτητῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ παλαιοῦ προσωπικοῦ της. Δὲν ἀκουγόταν πιά ἡ πασίγνωστη φράση, «Ποῦ εἶναι ἡ Κυρὰ», ἢ «Αὐτὸ εἶπε ἡ Κυρὰ», ἀπὸ τότε ποὺ εἶχε διαδεχθεῖ τὸν πατέρα της πρὶν ἀπὸ τριανταεξὶ χρόνια, καὶ μὲ τόσα νὰ ἔχουν μεσολαβήσει, μέχρι ἕναν χρόνο περίπου πρὶν. Κράτησε μόνο τὴν στήλη της, δυὸ φορές τὴν ἐβδομάδα, τὸ χρονογράφημά της, ἀλλὰ καταλάβαινες διαβάζοντάς το ὅτι αὐτὸ δὲν θὰ διαρκοῦσε γιὰ πολὺ· δὲν εἶχαν πλέον τὴν παλιὰ βαρύτητα τὰ γραπτὰ της, ὅταν πολλοὶ τὰ διάβαζαν, ἀπ' τὰ μεσάνυχτα παίρνοντας τὴν ἐφημερίδα της ἀπ' τὴν Ὁμόνοια.

Ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα φάνηκε ὅτι ἦταν σὲ καλύτερη διάθεση, ὅπως τὸ παρατήρησε κι ὁ σύζυγός της ἀπ' τὸ ἀπέναντι γραφεῖο τοῦ πέμπτου ὀρόφου καὶ μετὰ τοῦ τὰ ἐξομολογήθηκαν· πλησίαζε μεσημεράκι καὶ τῆς λέει, μπαίνοντας στὸ γραφεῖο της, «Θὰ ἴχεις ἐπισκέψεις σήμερα;» «Ναί, περιμένω τὸν καπετάνιο, ὅπως τὸν λές, ὅπου νᾶναι.» «Ὁ καπετάνιος!» μονολογεῖ αὐτός. «Ἐσὺ τοῦδωσες τὸν τίτλο αὐτό, ὡς συνάδελφό σου». «Ναί, ἦταν ἐμποροπλοίαρχος». «Κι ἐσὺ τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ πλοίαρχος». «Χέ, χέ!» χαμογέλασε αὐτός, κι ἔκανε μιὰ βόλτα στὸ γραφεῖο.

Ἐφθασε στὸν πέμπτο ὄροφο καὶ προχωρώντας στὸν διάδρομο χτυπάει τὴν πόρτα, «Ἐλα, ἔλα, ἀπαντάει, γιὰ σένα μιλούσαμε!» Μπαίνει στὸ γραφεῖο, μὲ ἐλαφρὸ τράκ· τόσον καιρὸ εἶχε νὰ βρεθεῖ στὸν ἰδιαιτέρας πολιτικῆς σημασίας κάποτε χῶρο, ἀπ' τὸν ὁποῖο ἔχουν περάσει πολλοὶ πρωθυπουργοί, ἐνῶ πολὺ περισσότεροι ὑπουργοὶ περίμεναν οὐρὰ στὸν διάδρομο... Σηκώνεται ἡ Κυρὰ ἀπ' τὴν θέση της καὶ τὸν προλαβαίνει, ἀγκαλιάζονται, φιλοῦνται σταυρωτά –τὸ ἔκανε πολὺ σπάνια αὐτό-, ἀκολουθεῖ ὁ σύζυγος, τὸ ἴδιο, «Γειά σου καπετάνιε!» «Γειά σας». Παίρνει τὴν θέση του στὴν πολυθρόνα, ὅπως παλιά, ἀφοῦ κάθισε πρῶτα ἡ Κυρὰ στὴν δική της.

- Λοιπόν, ποιά τὰ νέα σου;

- Καλά, ἡ ἐφημερίδα, παρ' ὅλο ποὺ εἶναι κομματικῆ, εἶναι πιὸ ἀντικειμενικὴ καὶ πιὸ ἀνεξάρτητη ἀπὸ τίς ἄλλες.

- Τὸ βλέπω κι ἐγώ. Σὲ τι ὀφείλεται; Στὸν ἐμφανιζόμενο ὡς ἐκδότη;
- Ὅχι, αὐτὸς εἶναι γιὰ τοὺς τύπους καὶ μόνο...
- Στὸν διευθυντὴ της;
- Οὔτε, αὐτὸς εἶναι ἀγριοπασόκος, πασοκάνθρωπος ποὺ λέγαμε.
- Ποῦ τὸ θυμήθηκες; Καὶ τὸ ψάχναμε προχθὲς καὶ δὲν τὸ βρῖσκαμε, παρεμβαίνει ὁ σύζυγος.
- Στὸ γραφεῖο αὐτό, τὸν εἶχαμε καθιερώσει τὸν ὄρο πρὸ δεκαετίας. Θυμᾶστε!
- Πῶς δὲν θυμόμαστε! καὶ μᾶς εἶχαν στολίσει μὲ πάρα πολλὰ τότε, ἀλλὰ τώρα ὄλο καὶ πιὸ πολλοὶ τὸν χρησιμοποιοῦν. Σὲ ποιὸν λοιπὸν ὀφείλεται;
- Στὸν Χαρίλαο, αὐτὸς δίδει τὸν τόνο.
- Θὰ κρατήσῃ τότε;
- Δὲν τὸ ξέρω, γιατί πολλοὶ δουλεύουν ὑπόγεια...
- Κρίμα!
- Δὲν τὰ προλαβαίνει ὅλα κι οὔτε μπορεῖς νὰ τὰ περιμένεις ὅλα ἀπ' τὸν πολιτικὸ ἀρχηγό, ἢ μὲ τὸ παραμικρὸ νὰ προστρέχεις σ' αὐτόν· οἱ μηχανορραφίες εἶναι τρομερές, τὰ στελέχη τῆς ἐφημερίδος πιστεύουν ὅτι εἶναι ἰδιοκτησία τους ἢ ἐφημερίδα κι ἐφαρμόζουν τὴν λογικὴ τοῦ Ριζοσπάστη, ἢ μᾶλλον τῶν κομματικῶν στελεχῶν, τῆς νομενκλατούρας τοῦ κόμματος...
- Πάντως διαφέρει ἀρκετὰ ἀπ' τίς ἄλλες κι ἡ γλῶσσα της εἶναι στρωμένη.
- Ὅχι σὲ ὅλα, μόνο μερικοὶ ἔχουν ἀποδεχθεῖ τὴν σωστὴ νεοελληνικὴ, ἐνῶ οἱ περισσότεροὶ ἀκολουθοῦν τὴν πασοκικὴ γλῶσσα.
- Ἐσένα, βλέπω, σὲ ἀφήνουνε καὶ γράφεις ὅπως ἐδῶ προηγουμένως;
- Ναί, καὶ μὲ ἀκολουθοῦνε μερικοὶ ἄλλοι, γιατί τὴν προτιμᾶνε οἱ ἀναγνώστες τὴν νεοελληνικὴ.
- Καὶ πῶς αὐτό;
- Ὁ Χαρίλαος, ὅπως εἶπαμε, ἔδωσε ἐντολή, ἀλλὰ πολλοὶ τὴν ὑπονομεύουν καὶ στρέφονται στὴν πασοκικὴ ἢ μᾶλλον συνεχίζουν τὴν γλῶσσα τους, γιατί ἔχουν ἄλλες βλέψεις, γιὰ μεγάλα μαγαζιά, γιὰ θέσεις στὸν κρατικὸ μηχανισμό...
- Ἐννοεῖς αὐτὸ ἐδῶ, γιατί τὸ πρῶτο πρῶγμα ποὺ ἔκανε ἡ νέα διεύθυνση ἦταν νὰ ἀλλάξει τὴν γλῶσσα καὶ νὰ ἐφαρμόσει τὴν πασοκικὴ, τὴν ξύλινη γλῶσσα...
- Γιατὶ τόση σπουδὴ;
- Κάποια ἄνωθεν ἐντολὴ θὰ εἶχανε...
- Ἐσᾶς δὲν σᾶς ἐνόχλησαν;
- Ὅχι, εὐτυχῶς, γιατί φοβήθηκαν ὅτι θὰ σταματοῦσα, καὶ θὰ σταματοῦσα ὅπωςδήποτε νὰ γράφω, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι μὲ χρειάζονται ἀκόμη...
- Ἐχετε ἀλλάξει πολὺ, ἀπὸ τὴν τελευταία φορὰ ποὺ συζητήσαμε, πρὶν παραδώσετε τὴν ἐπιχείρησή...
- Περισσότερο ἀπὸ πολὺ, παρεμβαίνει ὁ σύζυγος.
- Ἔτσι εἶναι λέει, καὶ χαμηλώνει τὸ λευκὸ κεφάλι της, μὲ τὰ μάτια της πίσω ἀπ' τὰ χοντρὰ γυαλιά της, νὰ νοτίζονται.

Ἐπεσε σιωπή, ὄχι καὶ τόσο ἀναμενόμενη, ἐνῶ ὁ σύζυγος πέρασε στὸ διπλανὸ γραφεῖο, μὲ τὸ κεφάλι κάτω κι αὐτός· πόσα δὲν πέρασαν ἀπ' τὸ μυαλό τους ἐκείνη τὴν στιγμή, σκεπτόταν. Ἐνιωθε ὁ ἴδιος ὅτι ἡ Κυρὰ ἔβλεπε ἀπέναντί της τὸν μόνο πού εἶχε ἀρνηθεῖ τὴν παραμονή του στὴν ἐφημερίδα μὲ τὸν χοντρούλη· ὅπως ὅποτε θὰ σκεπτόταν, ὅτι αὐτὴ τὸν εἶχε συγχαρεῖ γιὰ τὴν στάση του, ἂν καὶ στὴν ἀρχὴ προσπάθησε νὰ τὸν πείσει νὰ μείνει, ὡς ἀπαραίτητο στὴν θέση του καὶ μὲ πολὺ μεγάλη αὐξηση μισθοῦ, τριπλάσια, ἑξαπλάσια.

Δύσκολα πολὺ σπάει ἡ σιωπὴ σὲ τέτοιες περιπτώσεις· αὐτός, ἕνας ἀπλὸς ἐργαζόμενος, μὲ ἐλάχιστες δυνατότητες ἐλιγμῶν καὶ ἐξασφαλίσεως ἐργασίας, ὅπως ἔδειξαν τὰ πράγματα· αὐτὴ ἀπέναντί του, μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι, ἡ ἄλλοτε ὀνομαστὴ Κυρὰ, στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικό, ἡ ἀνυπότακτη, ἡ ὁποία ἔκλεισε ὅλες τὶς ἀνθοῦσες τότε ἐπιχειρήσεις της –δύο ἐφημερίδες, ἕνα περιοδικό, ἕναν ἐκδοτικὸ οἶκο-, μὲ τὴν ἐπιβολὴ τῆς δικτατορίας, δραπέτευσε στὸ ἐξωτερικό κι ἐγίνε ἀπ' τοὺς πρωταγωνιστὲς τοῦ ἀντιδικτατορικοῦ ἀγῶνος. Ἀνοίγει τὴν τσάντα της, παίρνει τὸ μαντηλάκι της, σκουπίζει τὰ μάτια της, καθαρίζει τὰ γυαλιά της· γυρίζει τὸ βλέμμα της πρὸς τὸν σύζυγο, πού μόλις εἶχε ἐπανέλθει.

- Κι ἐσὺ συγκινήθηκες βλέπω;

Σκουπίζει κι αὐτός τὰ μάτια του, τί νὰ πεῖ; Καὶ ξαναφεύγει γιὰ τὸ γραφεῖο του. Πάλι σιωπὴ, ἡ βαρεῖα ἀτμόσφαιρα τοὺς σκέπαζε καὶ τοὺς ἔδενε μαζί· ἐνιωσαν ὅτι ἦταν κάτι ἄλλο, ἐντελῶς καινούργιο κι ὅτι οἱ παλιὲς μεγάλες στιγμὲς τοῦ γραφείου αὐτοῦ δὲν θὰ ξανάρχονταν ποτὲ πιά· δύσκολα πολὺ μπορούσαν νὰ παρατηρήσουν τὸν χῶρο του κι ἀπ' τὴν ἐλάχιστη ἀπόσταση τοῦ τόσο ὀλίγου χρόνου, ἴδιο, ἀπαράλλακτο ὅπως ἐπὶ τόσες δεκαετίες, ἀλλὰ καὶ τόσο διαφορετικὸ πλέον. Τὰ ἔπιπλα, οἱ πίνακες, οἱ φωτογραφίες, τὰ μπιμπελὸ ἀκόμη, ὅλα στὴν ἴδια θέση τους καὶ τὸ γραφεῖο τῆς Κυρᾶς γεμᾶτο μὲ ἐφημερίδες, φύλλα μὲ σημειώσεις, ὅπως παλιά, ἀλλὰ μὲ τόσο ἀλλαγμένη τὴν αἴσθησή τους...

Αἰσθάνθηκε ὅτι ἤθελαν νὰ γυρῖσουν πίσω τὸν χρόνο, στὴν ἱστορικῆς σημασίας σύσκεψη τῶν Ὀκτώ τὸ βράδυ, ὅταν γινόταν ἡ ἐνημέρωση γιὰ τὰ γεγονότα τῆς ἡμέρας καὶ ἀποφάσιζαν γιὰ τὴν ἀξιολόγηση τῶν θεμάτων· ἔκανε ἕνα γύρο τὸ βλέμμα του, ἀλλὰ δὲν εἶδε κανέναν ἄλλον, οὔτε ἀκουγόταν κανένας θόρυβος ἀπ' τοὺς διαδρόμους· γυρίζοντας πρὸς τὴν Κυρὰ συναντῶνται τὰ βλέμματά τους, ἀκόμη νοτισμένα. Σὰν κάτι κοινὸ νὰ ἔλεγαν, νὰ σκέφτονταν:

- Νόμιζα ὅτι ἐτοιμαζόμασταν γιὰ τὴν σύσκεψη τῶν Ὀκτώ, κι ἤμουν ἐτοιμος νὰ πάρω τὴν θέση μου στὸ καρεκλάκι, ἐδῶ δίπλα, τῆς εἶπε.

- Κι ἐγὼ αὐτὸ φανταζόμουν, ἀλλὰ πάει ἡ σύσκεψη αὐτή, τελείωσε καὶ δὲν ξαναγίνεται...

Πάλι σιωπὴ, τί νὰ ἀπαντήσῃ; Δὲν ἤξερε.

Μπαίνει ὁ σύζυγος μέσα:

- Βουβαθήκατε, λέει, δὲν μιλάτε;
- Θυμηθήκαμε τὴν σύσκεψη τῶν Ὀκτώ, ἢ μᾶλλον νομίζαμε ὅτι θὰ ἄρχιζε ὅπου νὰ ἔναι κι ἐτοιμαζόμεσταν...
- Πάει αὐτό, ἄς πιάσουμε κάτι τωρινό, ἐπίκαιρο.
- Μά, ἦταν κάτι μοναδικό, ὄχι μόνο γιὰ τὸν τύπο, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἱστορία.
- Ἦτανε, ἐπιμένει αὐτός, καὶ πολὺ σημαντικὸ μάλιστα, ἀλλὰ δὲν ξαναγίνεται, τελείωσε.
- Ἔχεις δίκαιο, συμπληρώνει ἡ Κυρά, δὲν ξαναγίνεται...
- Μά, δὲν κάνουν ἐνημέρωση, δὲν κάνουν σύσκεψη, καταγραφή τῶν γεγονότων τῆς ἡμέρας, καὶ ἀξιολόγησή τους μετὰ;
- Κάνουν στὸν τέταρτο ὄροφο.
- Ἐσᾶς δὲν σᾶς καλοῦν, δὲν σᾶς ἐνημερώνουν;
- Ὅχι, καθόλου, κανένας.
- Οὔτε οἱ παλιοὶ διευθυντές σας; τὰ στελέχη, ποὺ ἐσεῖς τὰ εἶχατε ἀναδείξει;
- Κανένας, κανένας...
- Κανένας, συμπληρώνει κι ὁ σύζυγος.
- Αὐτούς, ποὺ τοὺς εἶχατε ἀναδείξει ἀπ' τὴν προδικτατορικὴ ἐποχὴ, κι οἱ ἄλλοι ποὺ τοὺς κάνατε γνωστοὺς στὸ ἐπάγγελμα τὰ τελευταῖα μεταπολιτευτικὰ χρόνια;
- Κανένας, ὑπογραμμίζει μὲ πίκρα ἡ Κυρά· εἶσαι ὁ πρῶτος ποὺ μπαίνεις στὸ γραφεῖο κι ἀναγνωρίζεις τὴν ἱστορία του.
- Μά, αὐτοὶ ὅλοι τριγύριζαν συνέχεια γύρω σας ὅλη μέρα...
- Τριγύριζαν, ἀλλὰ ὅλοι τοὺς ἐξαφανίσθηκαν ὡς διὰ μαγείας καὶ μεταφέρθηκαν στὸν τέταρτο ὄροφο, ὅπου ἐγκαταστάθηκε ὁ ἀδελφὸς τοῦ νέου ἰδιοκτήτη... στριμώχνονται τώρα στὸ διάδρομο ἔξω ἀπ' τὸ γραφεῖο του.
- Μοιάζουν μὲ τοὺς γυμνοσάλιαγκες, θέλετε νὰ πεῖτε...
- Πῶς τοὺς εἶπες; παρεμβαίνει ὁ σύζυγος...
- Γυμνοσάλιαγκες, σέρνονται στὸ μουσκεμμένο χῶμα...
- Γυμνοσάλιαγκες... καλὰ τὸ βρήκες! τοὺς εἶχαμε ἐδῶ ἀπ' ἔξω, μπερδεύονταν συνέχεια στὰ πόδια μας.
- Ἔ! Μὴν τὰ παραλές, διορθώνει ἡ Κυρά· τοὺς θέλαμε κι ἐμεῖς, τοὺς εἶχαμε στὶς δουλειές μας.
- Ὅχι καὶ ὅλους, νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια...
- Δὲν ἔχεις ἄδικο...
- Ἀλλὰ κανένας δὲν ἔρχεται τώρα;
- Κανένας, κανένας, ἴσως ἓνας τους στὶς τόσες μέρες.
- Οὔτε κι ἐκεῖνοι ποὺ ἔλεγαν ὅτι θὰ εἶναι μαζί σας καὶ στὴν νέα ἐπιχείρηση...
- Ἐκεῖνοι ἐξαφανίσθηκαν πρῶτοι...
- Μά! Ἐσεῖς τοὺς εἶχατε κάνει διευθυντές, ἀρχισυντάκτες, ἐπικεφαλῆς τμημάτων...
- Ἐξαφανίσθηκαν...

- Κι ἀπὸ ποῦ ἐνημερώνεστε;
- Ἀπ' τὶς ἐφημερίδες, ἀπ' τὸ ραδιόφωνο, ἀπ' τὴν τηλεόραση, ἀπὸ ἀκριτομύθιες φίλων ποῦ μὲ τηλεφωνοῦν... Ἄλλωστε τί νὰ τὰ κάνω; Δύο χρονογραφήματα τὴν ἐβδομάδα γράφω...
- Μά, εἶναι θέμα συμπεριφορᾶς, θέμα ἠθους...
- Ἐχεις δίκαιο, ὑπογραμμίζει ὁ σύζυγος· ἀποδεικνύεται ὅτι ὅλα τὰ ἔκαναν γιὰ τὸ συμφέρον τους· μόλις εἶδαν ὅτι ἄλλος ἔχει τὴν ἐξουσία, ἔτρεξαν σ' αὐτόν.
- Κάπως ἔτσι ἔγινε, συμπληρώνει ἡ Κυρά.

Ρίχνει πάλι τὸ βλέμμα του γύρω στὸ γραφεῖο, ὅλα στὴ θέση τους κι ὁ σύζυγος νὰ κόβει βόλτες, ἀλλὰ ἄδειο, μὲ τὴν Κυρά ἀμήχανη στὴν θέση της καὶ τὸν ἴδιο ἄβουλο καὶ σκεπτικό· μόνο ὁ Γεώργιος Βλάχος, ἀπ' τὴν φωτογραφία, τοῦ φάνηκε ὅτι τοὺς χαμογελοῦσε εἰρωνικά, ὅτι κάτι ἔκρυβε στὴν ἔκφρασή του. Στὴν περιφορὰ τους διαπιστώνουν ὅτι τὰ βλέμματά τους, ἀκριβῶς μὲ κατεύθυνση πρὸς τὴν φωτογραφία τοῦ μεγάλου ἐκδότου καὶ πολιτικοῦ, ἀναζητοῦσαν κάτι σὰν διέξοδο· αἰσθάνονται καὶ οἱ δύο τὴν παρουσία του στὸ γραφεῖο.

- Τὸ τέλος αὐτῆς τῆς σύσκεψης σηματοδοτεῖ καὶ τὴν ἱστορική καμπὴ τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου· χάνει αὐτὸς τὴν ἄμεση καὶ ζωντανὴ ἐπικοινωνία τοῦ δημοσιογράφου μὲ τὸν ἐκδότη κι ὅλα γίνονται πλέον ἀπρόσωπα καὶ ψυχρά.

- Χάθηκε πιά ἡ ζεστὴ καὶ πηγαία ἐπικοινωνία, ἡ ἀνάδειξη τῶν θεμάτων μέσα ἀπ' τὴν συζήτηση καὶ τὴ διερεύνησή τους, κι ἔγιναν ὅλα ζήτημα πολιτικῆς ἢ ἄλλης ἐπιλογῆς, λέει ἡ Κυρά.

- Ὁ ἐκδότης δὲν εἶναι πιά δημοσιογράφος, προσθέτει ὁ καπετάνιος.

- Δὲν διαθέτει τὴν αἴσθηση, τὴν μυρουδιά τῆς πολιτικῆς ζωῆς, καὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ οικονομικῆς πολὺ περισσότερο, ἀποφαίνεται ἡ Κυρά.

- Μά, αὐτὸ χαρακτήριζε τὸν παλιὸ τύπο· ὅλοι οἱ ἐκδότες ἦταν καὶ δημοσιογράφοι.

- Ὅπωςδήποτε, δὲν γινόσουν διαφορετικὰ ἐκδότης, ἂν δὲν ἦσουν δημοσιογράφος, καλὸς ἢ κακὸς δὲν ἔχει σημασία, ἀλλὰ δημοσιογράφος.

- Γινόσουν καλὸς ἢ κακὸς ἐκδότης, τονίζει ὁ σύζυγος.

- Τὴν ἐνημέρωση τὴν κάνατε καὶ μὲ τὸν πατέρα σας;

- Ὁ Βλάχος, στὸ παλιὸ γραφεῖο, μὲ τὴν ἴδια διαρροῦθμιση περίπου, ἐγκαινίασε τὴν ἐνημέρωση καὶ τῆς ἔδωσε αὐτὴν τὴν βαρῦτητα.

- Τὴν τελετουργική...

- Καλὸς ὁ χαρακτηρισμὸς· ἤθελε νὰ ἀκούει τὴν γνώμη ὅλων, τὴν ἄποψή τους, πρὶν καταλήξει ὁ ἴδιος... συμμετεῖχαν πολλοὶ στὶς συσκέψεις αὐτές, ὁ Κωνσταντῖνος Τσάτσος, ὁ Νίκος Καζαντζάκης, ὁ Σπύρος Μελάς... αὐτὴν τὴν τελετὴ συνέχισα, τὴν θεωροῦσα ἀναπόσπαστο κομμάτι τῆς ζωῆς μου. Ἔτσι μεγάλωσα...

- Ἀλλὰ καὶ πηγὴ ἐμπνεύσεως γιὰ ἐσᾶς καὶ γιὰ μᾶς τοὺς νεώτερους καὶ πολὺ περισσότερο γιὰ ὅσους κάναμε τὰ πρῶτα μας βήματα στὸν τύπο· οἱ ἱστορικὲς ἀναφορές, οἱ συγκρίσεις μὲ ἄλλες ἐποχὲς καὶ ἄλλα γεγονότα, οἱ ἀφηγήσεις,

πλούτιζαν τὴν ἐνημέρωσιν καὶ τὸν τελετουργικὸν τῆς χαρακτῆρα, τῆς ἔδιναν τὴν μορφὴν ἱεροτελεστίας.

- Ἔτσι ἦταν, ἔτσι τὰ παρέλαβα ἀπὸ τὸν πατέρα μου...

- Ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ Γεώργιος Βλάχος, μᾶς κοιτάζει εἰρωνικὰ ἀπὸ τὴν φωτογραφία του καὶ σκέπτεται πολλά...

- Εἶδα ὅτι τὸν κοίταζες προηγουμένως· κι ἐγὼ τὴν ἴδια γνώμην ἔχω, ἔστω κι ἂν ἔγραψα ἄλλα στὸ χρονογράφημά μου...

- Εἶναι ἄλλη ἱστορία αὐτή, λέει ὁ καπετάνιος.

- Ἄλλη ἱστορία, καὶ κουνάει τὸ κεφάλι τῆς, μὲ τὸ βλέμμα τῆς κάτω...

Πάλι σιωπὴ, ἢ βαρεῖα αὐτὴ καὶ ἀσήκωτη σιωπὴ...

2

Ο σύζυγος αποσύρθηκε πάλι στο γραφείο του κι οί δύο τους ἔμειναν σιωπηλοί, με τις ἀναμνήσεις της ἢ Κυρά, με τὴν ἀγωνία του αὐτός· γύρισε κάποια ἀπ' τὰ χαρτιά στο γραφείο της, σήκωσε ἕνα, τοῦ τὸ δείχνει:

- Νά, κι ἄλλος διαμαρτύρεται γιὰ τὴν γλῶσσα τῆς ἐφημερίδος, ὅτι ἔχει ἀλλάξει κι ὅτι προοδίδουμε τὴν γνήσια νεοελληνική.

- Ἔχει δίκαιο.

- Ἀπόλυτο, ἀλλὰ δὲν ξέρει ὅτι ἐγὼ δὲν ἔχω πλέον καμμία ἐξουσία στὴν ἐφημερίδα.

- Πιστεύει, ὅτι εἶστε ὅπως παλιά;

- Αὐτὸ πιστεύει, καὶ δὲν ξέρω τί νὰ τοῦ ἀπαντήσω... Φοβᾶμαι ὅτι σὲ λίγο καιρὸ θὰ με ἐγκαταλείψουν κι αὐτοὶ οἱ ἐλάχιστοι πιστοὶ ἀναγνώστες.

- Οἱ διευθυντές σας, οἱ ἀρχισυντάκτες σας, πὺ ἔμειναν στὶς θέσεις τους, ἀποδέχθηκαν τὴν ξύλινη αὐτὴ γλῶσσα;

- Πρωτοστάτησαν μάλιστα στὴν ἐφαρμογή της καὶ με περισσὴ σπουδὴ.

- Ὅλοι ἐκεῖνοι πὺ πέντε χρόνια πρὶν περηφανεύονταν γιὰ τὴν ἔρευνα, «Τί Ἑλληνικὰ μιλάμε»;

- Ὅλοι τους... ἀπὸ τότε ἀντιδροῦσαν πλαγίως, ἀλλὰ σταθερά· μόνον ἐσὺ σήκωσες τὸ βᾶρος, δὲν ἤξερες πόσες δυσκολίες πρόβαλαν, πόσα ἐμπόδια...

- Εἶχα καταλάβει κάτι...

- Τίποτε δὲν εἶχες καταλάβει· τότε δὲν τὰ ἔδινα σημασία, γιὰτὶ εὐκόλα ἄλλαζαν γνώμη. Τώρα πὺ τὰ ξανασκεπτομαι, καταλαβαίνω ὅτι ἀκολουθοῦσαν κάποια κοινὴ κατεύθυνση, σὰν κάποιος νὰ τοὺς καθοδηγοῦσε καὶ κατέληξαν στὴν σημερινὴ κατάσταση. Ἦρθαν ἀνθρωποὶ με τὴν νέα διεύθυνση πὺ οὔτε ἀνάγνωση δὲν ἤξεραν στὰ ἑλληνικά, ὄχι μόνο γραφὴ, οὔτε ἀνάγνωση, τὸ διαπίστωσα ἐκ τῶν ὑστέρων, καὶ κατέλαβαν μάλιστα καίριες θέσεις...

- Δὲν ἐξηγεῖται ἀλλιῶς ἢ σημερινὴ τους στάση, λέει ὁ σύζυγος, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐπιστρέψει στο γραφείο. Κανένας δὲν πονάει πλέον γιὰ τὴν ἑλληνικὴ μας γλῶσσα!

- Ὅχι μόνο δὲν πονάει, δὲν ἐνδιαφέρεται καν, λέει ἡ Κυρά, κι αὐτὸ εἶναι χειρότερο. Ἄλλωστε τὸ ἀντάλλαγμα εἶναι μεγάλο, δὺ και τρεῖς φορὲς αὐξηση τοῦ μισθοῦ κι ἄλλα συνακόλουθα. Οἱ παροχές εἶναι πολλές, ἐτοιμάζονται καὶ γιὰ τὰ νέα τους γραφεῖα στὴν Παλλήνη.

- Θὰ πᾶτε κι ἐσεῖς;

- Θὰ πᾶω, τί νὰ κάνω; Ἀλλὰ δὲν θὰ εἶναι ὁ σύζυγος...

- Ἐμένα μ' ἀφήνει!

- Θὰ μοῦ λείψει, θὰ μοῦ λείψει πολὺ... Εἶναι ἡ μόνη συντροφιά μου καὶ στὴν ἐφημερίδα... Ἴσως τὸ κάνουν ἐπίτηδες.

Γύρισε πάλι τὸ βλέμμα της στὰ χαρτιά της, στὴν ἀλληλογραφία της.

- Κι άλλη ἐπιστολή για τὴν γλῶσσα, ἄλλη μία διαμαρτυρία. Τί νὰ κάνω;
  - Ἡ «Καθημερινή» πάντα ἔγραφε στὴν νεοελληνική γλῶσσα, ἂν θυμᾶμαι καλά;
  - Βεβαίως, τὴν νεοελληνική πάντοτε χρησιμοποιοῦσε, ἀκόμη καὶ ὅταν οἱ ἀριστερὲς ἐφημερίδες καὶ οἱ ὀργανώσεις τους καὶ ὅλος ὁ τύπος ἔγραφαν στὴν καθαρεύουσα· τὴν νεοελληνική ἐφαρμόσαμε καὶ στὴν ἐπανεκδόση τῆς ἐφημερίδος.
  - Θυμᾶμαι, γιατί ὅλοι μας προσπαθούσαμε, ὅταν ἦρθαμε, νὰ προσαρμοσθοῦμε ἀπ' τὴν καθαρεύουσα τῶν ἄλλων ἐφημερίδων.
  - Ἐξέρις, ἡ οἰκογένειά μας εἶχε παράδοση στὴν νεοελληνική· στὴν γλῶσσα αὐτὴ ἔγραφε ὁ παππούς μου, ὁ Ἄγγελος Βλάχος, τὰ διηγήματά του, τὰ παιδικὰ τραγούδια· αὐτὴν ἔμαθα νὰ μιλῶ καὶ νὰ γράφω ἀπὸ μικρὸ παιδί. Ἦταν ἐξαίρεση ἡ «Καθημερινή» μέχρι τὸ κλείσιμό της.
  - Οἱ ἄλλοι ὅλοι εἶναι νεοφώτιστοι στὴν δημοτική, παρεμβαίνει ὁ σύζυγος.
  - Νεοφώτιστοι, καὶ γι' αὐτὸ γράφουν ἔτσι...
  - Μετὰ τὴν ἔρευνα ἔψαξα κι ἐγὼ βαθύτερα τὸ θέμα τῆς γλώσσης, τῆς ἐλληνικῆς, κι ἔμαθα για τὴν ἄμεση ἐπίδρασή της στὴν πολιτική πρακτική τῶν ἀνθρώπων, τῶν πολιτῶν καλύτερα, στὸ ἦθος τους.
  - Τὸ ἔλεγε πάντοτε ὁ Βλάχος καὶ τὸ ἔγραφε συνέχεια· τὸ εἶχα ξεχάσει καὶ μοῦ τὸ θύμισε ὁ Μιχάλης Σταματελάτος... Ἄ! Δὲν σοῦ τὸ 'πα, κι ἦταν τὸ πιὸ σημαντικό πού ἤθελα νὰ συζητήσουμε· ἔχω ιδρύσει ἐκδοτικὸ οἶκο, τὸν «Ζῆδρος», μὲ πρῶτο βιβλίο του, ἐπιλογή ἀπ' τὰ ἄρθρα τοῦ Γεωργίου Βλάχου. Κάνει τὴν ἐπιλογή τους καὶ τὴν ἐπιμέλειά τους ὁ Μιχάλης καὶ προχωράει κανονικά. Θὰ ἤθελα πολὺ νὰ συνεργαστεῖς μαζί μας.
  - Μὲ τιμᾶτε ἐξαιρετικὰ μὲ τὴν πρότασή σας καὶ εἶμαι στὴν διάθεσή σας, για ὅ,τι μὲ χρειαστεῖτε.
  - Για πολλὰ θὰ σὲ χρειασθῶ, για πάρα πολλὰ, σὲ θεωρῶ βασικὸ στέλεχος· ἄλλωστε δὲν θὰ εἶμαστε καὶ πολλοί. Θὰ εἶναι δικός μας ἀποκλειστικὰ ὁ Ζῆδρος.
  - Τὸ λέτε μὲ πολὺ ὑπερηφάνεια.
  - Ναί, δὲν θὰ μοῦ τὸν πάρουνε τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο!
  - Ὅπως κάνανε μὲ τὰ ὑπόλοιπα...
  - Ἔχεις δίκαιο, τὰ ἄλλα μοῦ τὰ πήρανε, ἀλλά... καὶ σταματᾶει μὲ τὸ κεφάλι χαμηλωμένο καὶ τὰ μάτια πάλι νοτισμένα.
- Τὴν σεβάσθηκε καὶ δὲν μίλησε· περίμενε νὰ συνέλθει κάπως, δὲν μιλᾶνε σὲ αὐτὲς τίς στιγμές· σήκωσε σὲ λίγο τὰ μάτια της, τὸν κοίταξε, μὲ τὸ ζεστὸ καὶ πηγαῖο βλέμμα της.
- Σᾶς τὰ πήρανε! ἀλλὰ δὲν μοῦ εἶπατε, ποιοί καὶ πῶς σᾶς τὰ πήρανε; καὶ γιατί ἐσεῖς τὰ παραχωρήσατε;
  - Ἄς το, ἄς το για ἄλλη φορά... Ἐνα μόνο νὰ ξέρεις, ὁ «Ζῆδρος» θὰ μείνει δικός μου καὶ κανενὸς ἄλλου, κανέναν δὲν θὰ ἀνακατωθεῖ σ' αὐτόν, ὑπογραμμίζει μὲ ιδιαίτερο πείσμα στὸν τόνο τῆς φωνῆς της.

- Μπορούμε να κάνουμε πολλά, για την γλώσσα, για την ιστορία μας, για τον Έλληνισμό, τὰ χρειάζεται ο έλληνας λαός, ο τόπος. Είμαστε καλύτερα προετοιμασμένοι τώρα από ό,τι στην εποχή της πρώτης έρευνας· ήταν αρκετά έρασιτεχνική τότε ή δουλειά μας, γιατί δεν γνωρίζαμε τὸ βάθος καὶ τὴν σκοπιμότητα τῆς ἐπιβολῆς τοῦ μονοτονικοῦ.
- Ἔχεις δίκαιο, τὸ θεωρούσαμε κάτι ἐπιφανειακὸ καὶ χωρὶς πολλές προεκτάσεις. Τώρα ἀποδεικνύονται οἱ βαθύτερες ἐπιδιώξεις τους.
- Ἡ γλώσσα ποὺ μᾶς ἐπέβαλαν δὲν ἔχει καμμία σχέση με τὴν πραγματικὴ δημοτικὴ, τὴν γλώσσα τοῦ ἀπλοῦ κόσμου στὰ χωριά καὶ στὶς συνοικίες τῶν πόλεων· εἶναι ἓνα τεχνικὸ κατασκευάσμα καὶ τίποτε ἄλλο. Ὁ ἐμπνευστὴς ὅλων αὐτῶν, τώρα ἔμαθα ποιὸς εἶναι, δὲν τὸ ἤξερα τότε...
- Ποιός;
- Κάποιος Σταυριανὸς Λευτέρης, Σταῦρος, καθηγητὴς σὲ Πανεπιστήμια τῆς Ἀμερικῆς, Ἑλληνοαμερικανὸς ἀπ' τὸ Βανκούβερ, φίλος τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου· αὐτὸς ἔδινε τὶς ἐντολές ἀπ' τὴν Νέα Ὑόρκη...
- Ποῦ τὰ ἔμαθες αὐτά;
- Τὰ ὁμολογοῦν ὅλοι, ἀκόμη κι ὁ Βερυβάκης, ὁ ὑπουργὸς Παιδείας ποὺ πέρασε τὴν τροπολογία γιὰ τὸ μονοτονικὸ καὶ τὸν νόμο πλαίσιο γιὰ τὰ Πανεπιστήμια...
- Τὸ λέει δημόσια;
- Δημόσια, ὄχι ἀκόμη, ἀλλὰ θὰ τὸ πεῖ ὅπου νὰ 'ναι· στὸ κρασί ἐπάνω τὸ ὁμολογεῖ, «δὺ ἐντολές πῆρα ἀπ' τὸν Παπανδρέου, μόλις ὀρκίστηκα ὑπουργός, τὴν τροπολογία γιὰ τὸ μονοτονικὸ, με τὴν αὐστηρὴ ἐντολὴ γιὰ ταχεῖα ψήφισή της στὴ Βουλὴ -ὅπως καὶ ἔγινε, τὶς πρώτες πρωινὲς ὥρες, με ἐλάχιστους βουλευτὲς παρόντες-, καὶ γιὰ τὸν νόμο πλαίσιο. Οἱ ἐντολές γιὰ τὶς λεπτομέρειες ἔρχονταν τηλεφωνικὰ ἀπ' τὴν Ἀμερικὴ, ἀπὸ κάποιον καθηγητὴ Σταυριανὸ ποὺ δὲν συνάντησα ποτέ μου. Ἀμέσως μετὰ, μόλις ἔκανα τὴν δουλειά, με ξήλωσε καὶ μ' ἔστειλε σὲ κατώτερο ὑπουργεῖο», ἐξομολογεῖται τώρα με παράπονο.
- Τὰ περὶ καθηγητοῦ ἀπ' τὴν Ἀμερικὴ τώρα τὰ ὁμολογεῖ;
- Ἀμφιβάλλω τὸ ἐὰν καταλάβαινε τότε, τί ἀκριβῶς σχεδιαζόταν κι ἂν εἶχε καὶ τὸν χρόνο νὰ τὰ σκεφθεῖ, ἀλλὰ καὶ τὴν τόλμη νὰ ἀντιδράσει, ἂν ἤθελε· ἦταν πανίσχυρος τότε ὁ Παπανδρέου καὶ κανένας δὲν τὸν ἀμφισβητοῦσε, ὅλοι τὸν ἔτρεμαν μέσα στὸ ΠΑΣΟΚ, στὸν τύπο, με ἐξαίρεση ἐσᾶς καὶ τὴν ἐφημερίδα σας.
- Κάτι κάναμε, ἀλλὰ ὄχι καὶ πολλά· οἱ περισσότεροί εἶχαν συμβιβασθεῖ κι ἔρχονταν ἐδῶ κι ἀσκοῦσαν πιέσεις, μοῦ ἔδιναν συμβουλές, ἄφηναν ὑπονοούμενα, ἔλεγαν τόσα ἐναντίον σου, γιατί μόνο ἐσὺ εἶχες κρατήσῃ ἀνυποχώρητη στάση...
- Ἔ! ὄχι καὶ πολὺ, θὰ μπορούσα νὰ εἶχα κάνει πολὺ περισσότερα· βλέπετε! Εἶχα βγάλει πρακτικὸ Γυμνάσιο καὶ δὲν ἔμαθα καλὰ γραμματικὴ καὶ συντακτικὸ, οὔτε τὴν ιστορία τῆς γλώσσας, κι εἶχα ἀποδεχθεῖ τὴν προπαγάνδα ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς.
- Δὲν ἔχει σημασία, τὰ ἤξερα αὐτά, ἀλλὰ ἡ ἔρευνα εἶχε πετύχει· ἦταν ἡ πιὸ ἐπιτυχημένη ἔρευνα τῆς ἐφημερίδος μεταπολιτευτικά.

Δὲν ἀπάντησε, τί νὰ πει; διακοπὴ στὴν συνομιλία γιὰ νὰ πάρουν ἀνάσα.

- Ξέρεις, λέει μετὰ ἀπὸ λίγο, μοῦ θυμίζεις κάτι πού μοῦ συνέβη πρὶν ἀπ' τὸν πόλεμο, ὅταν εἶχα ἀρχίσει τὴν στήλη, Ε, τὸ χρονογράφημά μου στὴν πρώτη σελίδα· ἔγραφα τότε, δὲν θυμᾶμαι γιὰ ποιὸ θέμα, ὅτι ἡ Κυρία θυμωμένη κτύπησε τὸ τακουνάκι τῆς μπροστὰ στὸν σύζυγό τῆς καὶ λίγο πιὸ κάτω, ὅτι ὁ λουστρός χτυποῦσε τὸ κασελάκι του στὴν Ὀμόνοια, μοῦ διαφεύγουν οἱ φράσεις. Ἐγινε θέμα, γιὰτὶ οἱ διορθωτὲς ἐπέμειναν, ὅλοι τους σχεδὸν ἀριστεροὶ –τοὺς μάζευε ὁ Βλάχος, παρὰ τὴν δεξιὰ πολιτικὴ του-, νὰ χρησιμοποιήσω τὸν ἴδιο τύπο, κτυπῶ ἢ χτυπῶ, κι ἐγὼ ἀντιδρούσα κι ἔλεγα, ὅτι ἄλλη σημασία ἔχει, τὸ «κτυπῶ» τῆς Κυρίας κι ἄλλη, τὸ «χτυπῶ» τοῦ λουστρου· πήγαμε στὸν Βλάχο κι αὐτὸς συζητοῦσε μὲ τὸν Καζαντζάκη καὶ τὸν Μελά καὶ δὲν θυμᾶμαι μὲ ποιὸν ἄλλον. Εἶπαν τὰ δικά τους οἱ διορθωτὲς καὶ πρὶν πῶ ἐγὼ τὴν γνώμη μου, λέει ὁ Καζαντζάκης, «συγχαρητήρια, κορίτσι μου, ἔχεις δίκαιο, τὸ ὕφος τοῦ ἀνθρώπου ἀποδίδουν οἱ διαφορετικοὶ τύποι, ἄλλη εἶναι ἡ Κυρία κι ἄλλος ὁ λουστρός». Κούνησε καταφατικὰ τὸ κεφάλι του κι ὁ Βλάχος, κι οἱ ἄλλοι, οἱ διορθωτὲς, ἔφυγαν σὰν χαμένοι μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι.

- Ἡ ὁμοιομορφία, ἡ ἰσοπέδωση στὴν ἔκφραση τῆς γλώσσης, ὀδηγεῖ κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες στὸν ὀλοκληρωτισμὸ καὶ στὴν τυραννία, διότι δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀνάδειξη τῆς ἐλαχίστης ἔστω ἄλλης ἀποχρώσεως στὴν ὁμιλία καὶ σκοτῶνει τὴν δημιουργικὴ σκέψη τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ πολίτου καλύτερα, καὶ τὴν διατύπωση τοῦ ἐλευθέρου λόγου του...

- Ποῦ τὰ ἔμαθες αὐτά;

- Τὰ λένε ὅλοι, ἀπ' τὸν Ἡράκλειτο, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλη μέχρι τοὺς γραμματικούς τῆς ἑλληνιστικῆς καὶ μεσαιωνικῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς λογίους τῆς τουρκοκρατίας καὶ τοὺς διδάσκαλους τοῦ γένους, μέχρι τοὺς μεγάλους φιλολόγους τῆς μετεπαναστατικῆς περιόδου, μέχρι τὸν παπποῦ σας τὸν Κωνσταντῖνο Κόντο.

- Τί μοῦ θυμίζεις, τὸν Κωνσταντῖνο Κόντο...

- Πάλι τὸν παπποῦ σου θυμήθηκες! λέει ὁ σύζυγος, πού μόλις μπῆκε στὸ γραφεῖο.

- Σᾶς τὸ ἔχω διηγηθεῖ ἴσως κι ἄλλη φορὰ.

- Πολλές, ἀπαντᾷ ὁ σύζυγος.

- Ἐσὺ μὴν ἀκοῦς... Λοιπόν, ὁ Ἄγγελος Βλάχος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κόντος ἦταν ἄσπονδοι ἔχθροι, δημοτικιστὴς ὁ ἓνας, καθαρευουσιάνος ὁ ἄλλος· ὅταν κέρδιζε στὶς ἐκλογές τὸ κόμμα του, ὁ Βλάχος γινόταν ὑπουργὸς κι ἔδιωχνε ἀπ' τὸ Πανεπιστήμιο τὸν Κόντο, κι ὅταν, στὶς ἄλλες ἐκλογές, κέρδιζε τὸ ἀντίπαλο κόμμα, παύοταν ἀπὸ ὑπουργὸς ὁ Βλάχος καὶ ξαναγινόταν καθηγητὴς ὁ Κόντος. Οἱ δύο οἰκογένειες, ἀπ' τίς γνωστὲς στὴν μικρὴ τότε Ἀθήνα, δὲν εἶχαν καμμία σχέση μεταξύ τους καὶ μισοῦνταν θανάσιμα· πρὸς τὸ τέλος τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ 1900 ὅμως, ὁ Γεώργιος Βλάχος, τραπεζικὸς ὑπάλληλος τότε στὴν Ἐθνικὴ Τράπεζα, γνώρισε τὴν

Δημαρέτη Κόντου κάπου στο Ζάππειο και τὰ δύο νέα παιδιά ἐρωτεύτηκαν κι ἀποφάσισαν νὰ παντρευτοῦν. Ὅταν τὸ ἔμαθε ὁ Κόντος ἔγινε ἔξω φρενῶν κι εἶπε τὸ γνωστὸ πλέον γιὰ τὸν Ἄγγελο Βλάχο, «οὗτος εἶναι ἡκιστα μὲν Ἄγγελος, μάλιστα δὲ Βλάχος», ἂν καιὶ ὁ ἴδιος ἦταν βορειοηπειρωτικῆς καταγωγῆς και ἴσως βλάχος...

- Στὴν πράξη ἐκπροσωποῦσαν τὰ δύο μεγάλα ρεύματα τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας, τὴν λογία και τὴν δημοτικὴ παράδοση, ἢ καλύτερα τὴν δημῶδη.

- Τὰ ἴμαθες καλὰ βλέπω!

- Τὰ μελέτησα ὅσο μποροῦσα και ἀνακάλυψα πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα μᾶς τὰ κρύβουν οἱ τωρινοὶ φιλόλογοι και περισσότεροι οἱ ἀριστεροί· ὁ Ἄγγελος Βλάχος ἐκπροσωποῦσε τὴν δημῶδη παράδοση, ὁ Κωνσταντῖνος Κόντος, τὴν λογία, ἀλλὰ ἀμφοτέρωθεν σέβονταν τὶς κύριες ἀρχές τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Αὐτὰ πού λένε ὅλοι οἱ καλοὶ φιλόλογοι, Ἕλληνες και ξένοι, γιὰ μία και ἐνιαία ἐλληνικὴ γλῶσσα και τὴν μουσικὴ τῆς ἀρμονία, τὰ ἀγνοεῖ τὸ νέο ἐκπαιδευτικὸ σύστημα και οἱ προοδευτικοὶ φιλόλογοι, και οἱ γνωστοὶ δημοσιογράφοι τῆς τωρινῆς «Καθημερινῆς» ἐπίσης.

- Αὐτὰ μὲ ἐνοχλοῦν κι ἐμένα· ρώτησα κάποιους, μὴν ἀναφέρω ὀνόματα, «Γιατὶ αὐτὴ ἢ γλῶσσα;» «Αὐτὴ τὴν ἐντολὴ ἔχουμε», μοῦ ἀπάντησαν. «Και τὴν ἐκτελεῖτε;» «Τί θέλετε νὰ κάνουμε;» εἶπαν.

- Ὅλοι τους ὑποτάχθηκαν στὶς ἀνωθεν ἐντολές, εἶναι ὀλοφάνερο, μὲ στόχο τὸν ἀφελληνισμό τοῦ τόπου.

- Τώρα τὸ πιστεύω ἀπολύτως κι ἐγώ, ἐνῶ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐρευνας δὲν τὸ εἶχε ψάξει και πολὺ ἦταν και οἱ παρεμβάσεις ὅλων τῶν ἄλλων, ὅπως σοῦ εἶπα.

- Οἱ γυμνοσάλιαγκες, λέει ὁ σύζυγος, μὲ τὴν πολλὴ βροχὴ ξεφυτρώνουν...

Γέλασαν οἱ τρεῖς τους.

- Τὸ ἐρώτημα εἶναι ἄλλο, νομίζω: Πῶς σκέφθηκε ὁ χοντρούλης, ἀπ' τὴν πρώτη μέρα στὴν ἐφημερίδα, ἢ πρώτη ἐντολὴ νὰ εἶναι ἢ ἀλλαγὴ στὴν γλῶσσα;

- Τὸ σκέφθηκα κι ἐγώ, ἀλλὰ δὲν βρῆκα ἀπάντηση.

- Ἀποκλείεται νὰ τὸ σκέφθηκε αὐτός, δὲν μιλάει, ἄλλωστε, και καλὰ ἐλληνικά!

- Ἔ! ὄχι δὰ και νὰ τὸ σκέφθηκε ὁ ἴδιος, λέει ὁ σύζυγος.

- Αὐτὸ εἶναι δεδομένο, ἀπαντᾷ ἡ Κυρά.

- Ἐπομένως κάποιοι τοῦ ἴδωσαν τὴν ἐντολὴ, κι αὐτὸς τὴν μετέφερε στοὺς διευθυντές του οἱ ὁποῖοι και τὴν ἐκτέλεσαν χωρὶς καμμία ἀντίρρηση...

- Ἔτσι λύονται οἱ ἀπορίες μας...

- Ὅπωςδὴποτε, συμπληρώνει ὁ σύζυγος.

3

- Η γλώσσα προσδιορίζει την πολιτική παρουσία του ατόμου, την πολιτική πρακτική όλων μας, λένε οι Έλληνες φιλόσοφοι, το ήθος εκάστου ανθρώπου.

- Έχεις δίκαιο, τώρα τὰ θυμάμαι, τὰ ἄκουγα συνέχεια ἀπ' τὸν Βλάχο, ἀπ' τοὺς λογοτέχνες καὶ τὰ στελέχη τῆς ἐφημερίδος ἐκείνη τὴν ἐποχή, κορυφαῖοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι· αὐτοὶ διαμόρφωσαν σὲ μένα τὴν αἴσθηση τῆς ἐλληνικῆς ποῦ ἔχω, ἔστω καὶ χωρὶς τὴν γνώση τῶν κανόνων...

- Μᾶλλον ἦταν καλύτερα ἔτσι, γιατί αὐτὴ ἡ αἴσθηση εἶναι ἡ γνήσια ἔκφραση τῆς ἐλληνικῆς, διότι ἀποπνέει τὴν μουσικὴ ἀρμονία τῆς γλώσσας, τὸ ἐλεύθερο ἦθος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ταυτοχρόνως ἐκφράζει τὸ ἀξιοπρεπὲς ὕφος του, ἐνῶ ἡ ξύλινη συνδέεται μὲ τὴν δουλικότητα, τὴν ἀνελευθερία, καὶ τὰ ταπεινὰ συναισθήματα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀχρεία ἔκφραση, τὴν βρώμικη καὶ ποταπὴ συμπεριφορὰ· τὴν αἴσθηση τῆς ἐλευθερίας ἀποπνέει ἡ σωστὴ ἐλληνικὴ, ἡ ἀρχαία καὶ ἡ δημοτικὴ ὡς γνήσια συνέχειά της, αὐτὴν ἤθελαν νὰ καταπνίξουν. Θέλει πολλὴ συζήτηση τὸ θέμα.

- Σὲ καταλαβαίνω, δὲν χρειάζονται περισσότερα· ἂν κάναμε δευτέρη ἔρευνα, θὰ τὰ παρουσιάζαμε πιὸ ἀναλυτικά.

- Ὀνειρεύεστε, παρεμβαίνει ὁ σύζυγος.

- Μερικὲς φορὲς τὰ ὄνειρα προσφέρουν ἀνάσα ζωῆς ποῦ ἀπουσιάζει ἀπ' τὴν πραγματικὴ ζωὴ, ἀπαντᾷ καὶ σκύβει τὸ κεφάλι της πάλι.

Ἡ σιωπὴ ἀκολουθεῖ μόνη της, τὴν ἔχουν συνηθίσει, ἔρχεται γιὰ ξεκούραση, ὅπως ἡ στάση στὴν δροσερὴ πηγὴ στὸν ὁδοιπόρο· τώρα ὅμως τὸ αἰσθάνονταν ὅτι τὰ πράγματα ἦταν πολὺ σοβαρά, ὅτι εἶχαν μεταφερθεῖ σὲ ἄλλη ἐποχὴ. Ἐβλεπε στὸ ἤρεμο βλέμμα της, κάτω ἀπ' τὰ μεγάλα γυαλιά της, ὅτι ἔδειχνε πὼς κάτι ἀναζητοῦσε, κάτι ἔψαχνε συνέχεια, ἀλλὰ καὶ φαινόταν ἀπογοητευμένη γιατί δὲν τὸ ἔβρισκε· τὴν ἴδια ἀπογοήτευση ἔδειχνε κι ὁ σύζυγος, ἂν καὶ πιὸ ἤρεμος αὐτός, ἴσως γιατί εἶχε ζήσει στὴ θάλασσα τὸν πόλεμο κι εἶχε ἄλλες ἐμπειρίες. Ἐνιωθε ὅτι, αὐτὲς τὶς ἐντυπώσεις δὲν μποροῦσε νὰ τὶς ἐκφράσει· φοβόταν τὸν ἀντίκτυπο στὴν ἴδια, στὴν ψυχολογία της, ἴσως καὶ στὸν ἑαυτό του.

- Ἴσως πληρώνουμε, λέει σὲ λίγο, τὴν ἔρευνα γιὰ τὴν γλώσσα, πέρα ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα εἰς βάρος μου...

- Τὸ ἔχω σκεφθεῖ κι ἐγὼ πολλὲς φορὲς... Δυστυχῶς χάθηκε τὸ τελευταῖο ὄχυρο γιὰ τὴν γνήσια ἐλληνικὴ...

- Έχεις δίκαιο, γιατί καὶ τὸ χρονογράφημά μου δὲν λέει τίποτε πλέον· δείχνει ὅτι εἶναι ξένο σῶμα στὴν ἐφημερίδα, στὴν ἐφημερίδα μου...

- Σ' αὐτὸ ἔχετε δίκαιο, λέει ὁ σύζυγος, ἀλλὰ ὄχι καὶ νὰ ὑποχωρήσουμε...

- Μά, γι' αὐτὸ ἴδρυσά τὸν «Ζῆδρο»...

- Αυτό σημαίνει, ότι κάποιιοι, αυτοί που έδωσαν την εντολή για την γλώσσα κι ο χοντρούλης την εκτέλεσε πιστά, αυτοί αποφάσισαν, αυτοί σκέφθηκαν και αυτοί εφαρμόσαν ολόκληρο το σχέδιο· τόν ρόλο αυτών αναζητούμε...

- Έχεις δίκαιο, ο χοντρούλης είναι ένας καλός και ευγενικός άνθρωπος, καλών προθέσεων, για την χώρα και για τις δουλειές του· αυτήν την γνώμη αποκόμισα απ' τις τόσες συζητήσεις μαζί του...

- Αλλά ποιός τον κατευθύνει τότε; λέει ο σύζυγος.

- Έσείς έχετε συζητήσει πολλές φορές μαζί του κι ίσως θα έχετε καταλάβει κάτι.

- Αυτό είναι το πρόβλημα και δεν έχουμε βρει ακόμη την λύση του. Κι ίσως δεν θα την βρούμε μάλλον ποτέ... Πολλά κατάλαβα, τὰ 'χω συζητήσει πολλές φορές με τον καπετάνιο, αλλά δεν βρίσκουμε εύκολα άκρη· είναι πολλά τὰ ερωτήματα και αυτά βαρύνουν την συνείδησή μου, άλλο αν δεν τὰ γράφω, αλλά μαζί σου τὰ συζητάω.

Σταματάει λίγο, έτσι για να πάρει ανάσα, για να σκεφθει μάλλον, όπως την βλέπει μπροστά του, με χαμηλωμένα μόνο τὰ μάτια· δεν μιλάει, ενώ κι ο καπετάνιος, κάθισε στην άλλη καρέκλα. Πώς συνεχίζεται ή συζήτηση σε τόσο βαρειά ατμόσφαιρα; Δεν έχει απάντηση να δώσει και μόνο περιμένει.

- Ξέρετε είναι ευχάριστος άνθρωπος, ανοιχτόκαρδος χαρακτήρας, με τὰ πέντε παιδιά του, την εύκολη ανάδειξή του στην Αμερική -από οικοδομικές εργασίες, λέει ξεκίνησε, αν και όχι τόσο πολύ πιστευτό αυτό-, την ακόμα πιο εύκολη απόκτηση της ελληνικής τράπεζας και με τις τεράστιες εκτυπωτικές εγκαταστάσεις στην Παλλήνη, τις μεγαλύτερες στα Βαλκάνια λένε...

Σταματάει πάλι, κάτι σκέπτεται, σιωπή απόλυτη στο γραφείο, αλλά και σε ολόκληρο τόν πέμπτο όροφο· ως απόηχος φθάνει μόνο ο θόρυβος της όδοῦ Σωκράτους και τῶν άλλων ορόφων· οί άλλοι σεβόμαστε την σιωπή της.

- Ο τρόπος που μοιράζει τὰ λεφτὰ έντυπωσιάζει, τὰ πετάει σαν κουρελόχαρτα· μου δίνει την έντύπωση, ότι δεν είναι δικά του, δεν τὰ έβγαλε ο ίδιος και γι' αυτό δεν τὰ λογαριάζει καθόλου, δεν τὰ πονάει...

- Δεν είναι δικά του, παρεμβαίνει και ο σύζυγος, αυτό είναι δεδομένο...

- Τότε, τίνος είναι;

- Αυτό είναι το ερώτημα και δεν έχουμε βρει ακόμη την απάντησή του· κάποιιοι άλλοι βρίσκονται πίσω του, ή και υπεράνω αυτού και τόν καθοδηγούν· δεν δείχνει να έχει ο ίδιος πλήρη επίγνωση τῶν πράξεών του, ούτε και τῶν επιχειρήσεών του. Κάτι άλλο κρύβεται από πίσω του.

- Γρήγορα θα αποκαλυφθει αυτό, λέει ο σύζυγος· δεν μπορεί να κρατήσει καιρό.

- Αυτό το θεωρώ βέβαιο· είναι πολύ αφελής για να αντέξει στην Ελλάδα· ήδη όλοι έχουν στραφει έναντίον του και περισσότερο οί εκδότες, όσοι έχουν απομείνει δηλαδή, γιατί κι αυτό είναι ένα άλλο πρόβλημα.

- Οπότε το ερώτημα γίνεται, τὸ ποιὸί τόν έφεραν και κινούν τὰ νήματα πίσω του;

- Είναι το ίδιο ερώτημα από άλλη οπτική γωνία, διευκρινίζει ο σύζυγος.

Πάλι σιωπή· αισθάνονταν ότι είχαν φθάσει στο κρισιμώτερο σημείο, πώς θα το αντιμετώπιζαν το πρόβλημα; δέν είχαν την αναγκαία ἐνημέρωση, τούς ἔλειπαν πολλές ψηφίδες για τὴν ἀποκατάσταση τοῦ μωσαϊκοῦ, ἢ τουλάχιστον ἑνὸς μεγάλου μέρους του. Ἡ Κυρὰ ἔδειχνε ὅτι εἶχε πλήρη συναίσθηση πὼς ἦταν στὸ περιθώριο, πὼς δέν εἶχε δυνατότητες ἀντιδράσεως καὶ τῆς ἀπόμεινε μόνο ἡ λογικὴ διερεύνηση τοῦ θέματος· δίπλα τῆς ὁ καπετάνιος ἦταν τὸ ἴδιο ἀμήχανος. Εἶχαν ἐγκλωβιστεῖ ἀμφοτέρωθεν καὶ δέν μπορούσαν πλέον νὰ ἀντιδράσουν· τὸ γιατί εἶχαν ἐγκλωβιστεῖ, μόνο αὐτοὶ τὸ ξέρουν καὶ κανένας ἄλλος, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κινοῦν τὰ νήματα ἀπὸ ψηλά· τώρα τὸ ἔβλεπε, δέν ἠθελαν νὰ μιλήσουν γι' αὐτό, ἀλλὰ ὁ ἴδιος αισθανόταν, ὅτι μᾶλλον ποτὲ δέν θὰ γίνεῖ αὐτὴ ἡ συζήτηση· ἀφοῦ δέν ἔγινε πέρυσι στὴν ἀποχαιρετιστήρια συνάντηση, ὅταν ὁ καπετάνιος τοῦ εἶπε, «ἐμεῖς δέν χαιρετιόμαστε, δέν θὰ χαθοῦμε», δέν γίνεται καὶ σήμερα.

- Ποιοὶ μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτοὶ πίσω του; ρωτᾷ πάλι ἡ Κυρὰ· ἐσὺ τί ὑποψιάζεσαι; Ἐπειδὴ ἔχεις περισσότερὴ φαντασία καὶ πάντα μᾶς μίλαγες για τὶς δυνάμεις ποὺ κινοῦν τὰ νήματα πίσω ἀπ' τὰ γεγονότα.

- Μοῦ θέτετε τὰ πιὸ δύσκολα ἐρωτήματα! Κι ἐγὼ δέν ἔχω μιλήσει ποτὲ μου μὲ τὸν χοντρούλη.

- Ἔμ! Ἀπ' τὴν ἀπάντησή τους θὰ ὀδηγηθοῦμε στὴν λύση τοῦ προβλήματος...

Ἐσκυψε πάλι τὸ κεφάλι· καταλάβαινε ὅτι εἶχε τὴν καλύτερὴ γνώση για τὶς διασυνδέσεις τοῦ χοντρούλη, εἶχε συζητήσει τόσες φορές μαζί του κι εἶχε τὴν ἀνεση τῆς διεισδύσεως στὴν προσωπικότητά του, ἢ τουλάχιστον σὲ αὐτὸ ποὺ ἔδειχνε πρὸς τὰ ἔξω, τὸν ἐπιτυχημένο ἐπιχειρηματία καὶ τὸν δυναμικὸ χαρακτήρα. Σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ εἶπε:

- Τὸ ἐπαναλαμβάνω, δέν νομίζω ὅτι ὁ ἴδιος ἐλέγχει τὶς ἐπιχειρήσεις του ἢ καὶ τὶς κινήσεις του σὲ μεγάλο βαθμό· κάποιοι ἄλλοι βρίσκονται πίσω του, τὸ Καστρί, οἱ Ἀμερικανοί, μὲ τὶς μυστικὲς ὑπηρεσίες του ἢ τὸς Ἀμερικανοεβραίους, τὸ Σίτυ, οἱ Ἄγγλοι, ἄλλοι, δέν ξέρω. Πάντως ἄλλοι τὸν κινοῦν, δέν εἶναι αὐτοδύναμος· εἶναι πολὺ ἀφελής, κι αὐτὸ φαίνεται ἀπ' τὴν πρώτη συζήτηση μαζί του, ἄλλο ἂν εἶναι καὶ συμπαθὴς ὡς κοινωνικὴ συμπεριφορὰ περισσότερο.

- Πιστεύετε ὅτι ἔχει μέλλον;

- Δέν νομίζω, μᾶλλον γρήγορα θὰ ἔχουμε ἐξελίξεις· δέν φαίνεται νὰ ἀντέχει... καὶ σταμάτησε, χωρὶς νὰ δώσει συνέχεια στὴν σκέψη τῆς.

Τὸ βλέμμα τῆς ἔγινε ἀπλανὲς καὶ πάλι καὶ κινήθηκε ἀπ' τὴν φωτογραφία τοῦ Βλάχου στὸ παράθυρο κι ἀπὸ κεῖ στὸν ἀπτικὸ οὐρανό. Σεβάστηκαν τὴν ἐπιλογή τῆς...

Χρῆστος Ζ. Καρανίκας,
Καλαμάκι, Καισαριανή,
Αὐγουστος 2014